

Gajdos István – Zubánics László – Tóth Mihály

Válasz a *Magyar Kisebbség* folyóirat által kezdeményezett vitára

I. A könnyített honosítási törvény bevezetése közvetlen közjogi kapcsolatot teremt a magyar állam és a kisebbségi magyar közösségek azon része között, akik igénylik a magyar állampolgárságot. Hogyan fogja befolyásolni ez a tény:

1.1. Magyarország kapcsolatát a kisebbségi közösségekkel, a Kárpát-medencei ősszmagyar integrációt?

E tény mindenképpen pozitívan befolyásolja az anyaország és a magyar közösségek kapcsolatát azok viszonylatában, ahol az adott ország törvényi háttere lehetőséget ad a kettős állampolgárság felvételére. Azon országok esetében – például Ukrajna és Szlovákia – viszont, ahol az állampolgársági törvény nem mondja ki egyértelműen a többes állampolgárság engedélyezését, vagy egyenesen tiltja azt, közel sem ilyen pozitív kép alakul ki.

Ami konkrétan Ukrajnát illeti, érdekes helyzet állt elő azzal, hogy az egyszerűsített honosítással nem csupán az országban élő magyarok élhetnek, hanem mindazok, akiknek felmenői 1920-ig, illetve 1938 és 1944 között a Magyar Királyság területén éltek. Azaz, akár több százezer ruszin is kérelmezheti ezt megfelelő támogató dokumentumok, illetve minimális magyar nyelvtudás esetén.

A kérelmezőkről el kell mondani, hogy a folyamat elején inkább az ukrainai külképviseletekhez fordultak, ám azt követően, hogy az Ukrainai Biztonsági Szolgálat „beszélgetésre” hívatott be több olyan ukrainai állampolgárt, akik kérték a magyar állampolgárság megadását, megfordult e tendencia: immár inkább Magyarországon nyújtják be a kérelmeiket. Emiatt pedig eléggé csalókák a statisztikai adatok.

Az ukrainai magyarok üdvözölték a kedvezményes honosítás bevezetését, élni viszont csak félve mernek vele. Egyrészt az ukrainai viszonyok miatt, másrészt pedig amiatt, hogy nincsenek kellően tájékoztatva olyan kér-

désekben, miként is kelhetnének át a határon magyar állampolgárként úgy, hogy ne leplezzék le magukat az ukrán hatóságok előtt.

I.2. a kisebbségi közösségen belüli viszonyrendszert (politikai és civil szervezetek egymással való kapcsolatát)? Mennyiben és hogyan módosul a „kisebbségi magyar társadalom”-projektek, illetve a kisebbségi elitek párhuzamos társadalomépítése?

Az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy a kedvezményes honosítás bevezetése csak elmélyítette az ukrainai magyar-magyar szembenállást, ráerősítve az A és B kategóriás magyarokra való megosztásra. A magyar kormányzat ugyanis – ígéretei ellenére – szelektíven kezeli a határon túli magyar szervezeteket, szövetségesekre és nemlétezőkre osztva azokat. Esetünkben például az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetséget valós ukrainai társadalmi támogatottsága, erős önkormányzati és parlamenti képviselete ellenére kizárták a nemzeti együttműködés rendszeréből. Az UMDSZ kiiktatásával számos jól működő programot lehetetlenítettek el, amelyek a közösség fejlődése szempontjából stratégiai fontossággal bírtak.

A regnáló budapesti hatalom képviselői nem kívánnak tanácskozni az országos szervezettel, nem kéri ki a véleményét még a legfontosabb kérdésekben sem, ami esetünkben negatívan befolyásolta az ukrán-magyar kisebbségpolitikát is. Példa erre, hogy 2011 decemberében először történt meg, hogy nem írták alá a kisebbségi vegyesbizottság jegyzőkönyvét, amelyben az egyelőre megvalósíthatatlannak tűnő Tisza-melléki járás létrehozásának Magyarország részéről való követelése is szerepelt.

Azt is meg kell említeni, hogy a kedvezményes honosítás, illetve a szavazati jog megadásával a külföldi magyar közösségekbe „exportálják” a magyarországi politikai szembenállást, elmélyítve a magyarságszervezetek között meglévő szakadékokat. Az utóbbi időben számos alkalommal voltunk tanúi annak, hogy a magyarországi kormány, az Országgyűlés vezetői nyíltan beavatkoztak a szomszédos országokban zajló választási kampányokba, kinyilvánítva párt- és személyi szimpátiáikat, akár az adott közösség érdekeivel szembemenve is. Más kérdés, hogy végeredményben milyen eredményt hozott ez a beavatkozás... Az sem mellékes, hogy a hasonló akcióik azonnali, heves reakciót váltanak ki a helyi szélsőségesekből, akik kapva kapnak a lehetőségen, hogy ismét kijátsszák a „magyar kártyát”.

Nem járul hozzá a közösség összefogásához a külföldi magyarok választójogának megadása sem. Egyrészt csak ágyútölteléknek jelentenek ők a magyarországi politikai csatározásokhoz, másrészt pedig azzal, hogy a kampány kiterjed a határokon túlra is, tovább gerjeszti a már meglévő feszültsé-

geket. Amíg ugyanis „csak” három felé szakadt például a kárpátaljai magyarság: UMDSZ, KMKSZ és egyéb szimpatizánsokra, addig a 2014-es anyaországi választások közeledtével számtalan apró szilánkra robbanhat szét, hiszen nyíltan zászlót bontanak a magyarországi erők itteni csoportjai. Ez pedig tovább gyengíti az ukrainai magyarság alkupozícióit a többségi nemzettel, pártokkal szemben. Csak tetéznék az eddigi gondokat, amelyek főként a 2010-es önkormányzati választásokon jelentkeztek komoly mértékben, amikor is alulreprezentálttá váltak a magyar pártok a járási, városi és megyei képviselőtestületekben, s szinte teljesen kiszorultak a végrehajtói hatalomból.

I.3. a kisebbségi közösségeknek a többségi társadalomhoz (államhoz) való viszonyát, az egyes közösségek integrációs stratégiáit? Miként hathat viszsza a magyarországi politikai közösség megnyitása a kisebbségi magyar autonómia-törekvésekre?

A fentiekből kiindulva várható az ukrainai magyarság önszerveződésének további polarizálódása. Az egyik végletet azok jelentik, amelyek kizárólag magyar hátszéllel és magyar költségvetési forrásokból kívánják megvalósítani céljaikat és szavatolni a magyar intézmények hálózatának működését, fenntartását. A másik oldalon pedig azok állnak, amelyek az integrált támogatási rendszerben látják a megmaradás zálogát, azt vallva, hogy elsősorban az adott államot kell bevonni az intézmények működtetői közé, s csak másodsorban kell az anyaország támogatására támaszkodni.

Jelenleg Ukrajnában előkészületben van a kulturális autonómiáról szóló törvény kidolgozása, amely ki szeretné elégíteni valamennyi kisebbség igényeit. Ennek elfogadtatásához azonban támogatókat, partnereket kell találni az országon belül. Meg kell győzni a politikai erőket, a többségi társadalmat arról, hogy az autonómia nem jelent szeparatizmust, el kell oszlatni a kisebbségekkel szemben fennálló gyanakvást.

Sajnos, a jelenlegi magyarországi kormány közel sem segíti ezt elő. Szomszédsgpolitikájából ugyanis hiányzik a konszenzusra való törekvés, alig, vagy egyáltalán nem folytatnak konzultációkat a környező országok vezetőivel, nem ismerik fel időben a kihívásokat és lehetőségeket, emiatt nem tudnak időben reagálni azokra. Példázzák ezt a 2012-es ukrainai parlamenti választások. A magyar kormány csak azt követően kezdte forszírozni a „magyar” választókerület kialakítását, hogy Ukrajnában már elfogadták a választójogi törvényt.

Aligha lett hasznára a kárpátaljai „kisebbségi magyar társadalom”-projektnek, melynek alapvető, stratégiai célkitűzése a hosszú távú nemzeti

fennmaradás garanciáját jelentő minél szélesebb körű közösségi önkormányzatiság (autonómia) elérése, az a tény, hogy számos honfitársunk (a többségi társadalom vélekedése szerint – gyakorlatilag az egész közösség) élt „a magyarországi politikai közösségbe” való integráció (állampolgárság) lehetőségével. Lehetetlen vállalkozás elfogadtatni a többséggel, hogy egy más állam politikai közösségébe (is) tartozó személyek csoportja igényt formálhat bármiféle kollektív többletjogokra.

II. Magyarországon az elmúlt húsz év egyik legfontosabb politikai vitája a magyar politikai közösség definíció körül zajlott. A könnyített honosítási törvény feltehetően paradigmaváltás ebben a koncepcióban. Milyen következményei lesznek (vannak) ennek a lépésnek a magyar és a magyarországi identitáspolitikákra? Milyen esélyeket lát egy új alapokon nyugvó konszenzusos nemzet-definíció kialakítására?

A magyar közösséghez való tartozás kritériuma Ukrajnában évtizedeken keresztül az volt, hogy az illető magyarnak vallja-e magát, magyarul kommunikál-e. Az utóbbi időszakban viszont azt tapasztaljuk, hogy a regnáló anyaországi hatalom, illetve annak helyi szövetségesei, újabb és újabb feltételeket támasztanak e tekintetben, „igaz” és „magyarul beszélő” magyarokra osztva közösségünk tagjait. Szerintük csak az számít valódi magyarnak, aki egy adott szervezet/párt tagja vagy politikai szimpatizánsa, arra szavaz, gyermekeit kizárólag magyar iskolába járattja, ez utóbbiak csak egy adott felsőoktatási intézményben tanulnak tovább stb.

Az efféle szegregáció nem csupán az ukrainai magyar-magyar ellentéteket, megosztottságot élezi tovább, hanem az asszimiláció felé taszítja a szórványban élőket. Demoralizáló hatását a többségi nemzet is tapasztalja, politikai tőkét kovácsol abból, hogy „keblére öleli” a kitaszított magyarokat.

Ami a konszenzusos nemzet-definíció kialakítását illeti, az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy erre nem túl nagy az esély. Véleményünket ugyanis sem kikérni, sem meghallgatni nem szokták. Jól példázza ezt a Magyar Állandó Értekezlet 2012. évi ülése, amelynek során még csak nem is törekedtek a konszenzusra.

III. A könnyített honosítással kapcsolatos törvény bevezetését a Magyarországgal szomszédos államok vegyes érzelmekkel fogadták. Míg Ausztria, Románia és Szerbia nem fogalmazott meg kifogást a törvénnyel szemben, addig Szlovákia és Ukrajna nem csak tiltakozott, de ellenintézkedéseket is hozott. Mennyire változtatta meg a döntés Magyarország szomszédáspolitikai

kai mozgásterét, valamint milyen változásokat generált az elkövetkező időszakra nézve?

Míg Szlovákiában konkrét ellenlépéseket tettek az egyszerűsített honosítás bevezetését követően, addig Ukrajnában ez – egyelőre – elmaradt. Történtek ugyan törvényhozási kezdeményezések a kettős állampolgárok felelősségre vonását és a közhatalom gyakorlásától való teljes eltiltását célozva, ám az államfő aláírásának hiánya miatt az nem lépett hatályba. Ez persze nem jelenti azt, hogy Ukrajnában mindenki támogatja a kettős állampolgárságot.

E tekintetben változást hozhat ez év ősze, amikor eldől, hogy aláírják-e az előtársulási megállapodást az EU és Ukrajna között. Amennyiben pozitív eredmény születik, elindulhat a ratifikációs folyamat, s Ukrajna EU-tag szomszédai ezért cserébe kérhetik a kettős állampolgárság elismerését. Ebben az esetben pedig az azt ellenző, de az európai integrációt támogató ukrán politikai pártoknak át kell majd értékelniük álláspontjukat, és hajlaniuk kell majd ennek elfogadása felé. Ugyanakkor a jelen helyzetben beláthatatlan az ukrán hatalmi szervek jövőbeli viszonyulása a többes állampolgárság megítéléséhez. Minden bizonnyal, ez is, mint sok más, a gyakran radikálisan változó belpolitikai széljárás függvénye lesz. Itt figyelemmel kell (kellene) lenni arra, hogy a hatályos állampolgársági törvény egy más állam polgárságába való önkéntes belépést az ukrán állampolgárság elvesztésével szankcionálja. E normát a gyakorlatban még nem alkalmazták, de tekintettel a strasbourgi emberi jogi bíróságnak – a szlovák állam e kérdésben tanúsított magatartását helyben hagyó – döntésére, bármikor alkalmazhatják anélkül, hogy tartaniuk kellene bármilyen negatív nemzetközi reakciótól.

Esetünkben, lévén nem EU-országról szó, az állampolgárság elvesztése az ország területén való tartózkodás jogának elvesztését is jelenti, egyéb vagyoni, szociális stb. következményekkel egyetemben. Gyakorlatilag az adott személy teljes egzisztenciális ellehetetlenülését vonhatja maga után.

Nagy valószínűséggel előrejelezhető, hogy a 2014. évi magyarországi országgyűlési választások folyamatának bármilyen kárpátaljai publikus megnyilvánulása (agitációs tevékenység, voksolás stb.) az újdonság erejével hat majd, és úgy a hatalmi szervek, mint a közvélemény által a belügyekbe való durva beavatkozásként, az állam szuverenitásának megsértéseként lesz értékelve. A kárpátaljai magyar állampolgárok „szavaztatása”, történjen az akár a konzulátusokon, akár levélben, mindenképpen hozzájárul magyar állampolgár voltuk „leleplezéséhez” és ennek dokumentálásához.

Ezért úgy véljük, hogy az eddigi tapasztalatokból komoly tanulságokat kell levonnia a magyarországi hatalomnak: egyrészt a határon túli magyar

közösségek, másrészt a szomszédos államok tekintetében. Nem szabad ugyanis egy sablon szerint kezelni azokat, sajátos mozaikstratégiát kell kidolgozni, amelynek kimunkálásába be kell vonni az adott állam minden magyarságszervezetét, hiszen ezek azok, amelyek leginkább ismerik a konkrét helyzetet.

Emellett a magyar kormányzatnak fel kellene hagynia azzal, hogy folyamatosan önigazolással foglalkozik, havi rendszerességgel teszi közzé a kedvezményes honosítást kérelmezők számát. Azt tapasztaljuk ugyanis, hogy, például Ukrajnában, minden egyes ilyen bejelentést követően országos negatív hullám indul el a politikában és a médiában, amelynek mi isszuk meg a levét. Jó volna, ha az orosz, román stb. példát követve visszafogottabban nyilatkoznának a magyarországi illetékesek e kérdésekben, hiszen Ukrajnában a magyarság lett az egyértelmű célpont e témában, miközben közel sem biztos, hogy közülük kerül ki a legtöbb kettős állampolgár az országban.